

**CONCERTUL NR. 1 PENTRU VIOARĂ ȘI ORCHESTRĂ DE CAMERĂ
DE OLEG NEGRUȚA: PARTICULARITĂȚILE COMPOZIȚIEI
ȘI LIMBAJULUI MUZICAL**

CONCERTO NO.1 FOR VIOLIN AND CHAMBER ORCHESTRA
BY OLEG NEGRUȚA: PECULIARITIES OF THE COMPOSITION
AND MUSICAL LANGUAGE

ANASTASIA BURUNOVA¹,
master în arte, profesor,
Școala de Arte *Alexei Stârcea*, Chișinău

<https://orcid.org/0009-0004-7165-4973>

TATIANA BEREZOVICOVA²,
doctor în studiul artelor, profesor universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

<https://orcid.org/0000-0002-1219-8494>

CZU [785.6:780.614.332]:781.61

DOI <https://doi.org/10.55383/amtap.2024.1.07>

Articolul este dedicat unuia dintre numeroasele concerte instrumentale semnate de Oleg Negruța, și anume Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră de cameră. Ideile creatoare ale compozitorului adesea sunt dictate de necesitățile practicii artistice: majoritatea compozițiilor sale fac parte din repertoriul pedagogic al școlilor de muzică (în special, al Școlii de Arte Alexei Stârcea), liceelor, colegiilor și instituțiilor de învățământ muzical superior, ele sunt incluse în programele concursurilor

1 E-mail: nnyukalova@mail.ru

2 E-mail: tatiana.berezovicova@amtap.md

de interpretare și în cele de concert. Oportunitatea studierii concertelor instrumentale ale lui O. Negruța este determinată, pe de o parte, de valoarea lor artistică incontestabilă, iar, pe de alta, de posibilitatea de a aborda perspective mai largi, legate de analiza proceselor mai generale ale dezvoltării istorice a artei muzicale în Republica Moldova.

Cu toate că numărul concertelor în repertoriul componistic al lui O. Negruța este semnificativ, nu putem afirma că ele au atras suficientă atenție din partea muzicologilor. Astfel, printre argumentele ce au stat la baza abordării acestui subiect se află nu doar rezultatele strălucite ale activității artistice a compozitorului, considerarea semnificației experiențelor sale creatoare, dar și tendința de a acoperi unele lacune în studiul muzicologic al operei lui O. Negruța, în special, a concertelor sale pentru vioară și orchestră.

Cuvinte-cheie: *ciclu clasic-romantic, concert instrumental, Oleg Negruța, vioară*

The article is dedicated to one of Oleg Negruța's instrumental concertos, namely Concerto no. 1 for violin and chamber orchestra. The formation of the composer's creative ideas is often dictated by the needs of artistic practice: most of his compositions are part of the pedagogical repertoire of music schools (especially the Alexei Stârcea Art School), high schools, colleges and institutions of higher musical education, they are included in the programs of interpretation competitions and in the concert ones. The study of O. Negruța's instrumental concertos is relevant not only because of their own artistic value, but also from the perspective of analyzing the more general processes of the historical development of musical art in the Republic of Moldova.

Although the number of concertos in O. Negruța's compositional repertoire is significant, it cannot be said that they have attracted enough attention from musicologists. Thus, the incentive to address this topic was not only the brilliant results of the composer's artistic activity and the awareness of the significance of his creative experiences, but also the tendency to cover some gaps in the musicological study of O. Negruța's work, in particular, his concertos for violin and orchestra.

Keywords: *classical-romantic cycle, instrumental concerto, Oleg Negruța, violin*

Introducere

Oleg Negruța (1935-2024) se remarcă printre compozitorii din Republica Moldova prin interesul ce îl manifestă pentru concertele instrumentale, fiind autor al peste 30 de creații de acest gen. După cum afirmă E. Sambriș, compozitorul a acoperit „aproape toată paleta timbrală a orchestrei în genul de concert” [1 p. 41], în calitate de soliști fiind flautul, oboiul, clarinetul, fagotul (versiune a Concertului pentru contrabas), corn, trompetă, trombon, violă, violoncel (Concertul dublu pentru violă și violoncel). Totodată – un caz rar în istoria genului – unul dintre concerte este scris pentru voce (soprană), orchestră de cameră și percuție.

Concertele lui Oleg Negruța se bucură de un interes permanent din partea interpreților și a publicului. E. Mironenco menționează: „Conform stilului lor, concertele lui O. Negruța nu pretind la deschiderea noilor orizonturi artistice; în ele, de regulă, predomină trăsăturile tradiționale ale concertelor clasice și romantice, dar, cu toate acestea, sinteza acestora cu elemente de pop și jazz, tematismul atractiv și sincer și o anumită energie emoțională constantă caracteristică tinereții, contribuie la succesul lor pe scena concertistică” [2 pp. 176-177].

Un loc important în creația lui O. Negruța îl ocupă cele trei concerte pentru vioară a căror analiză poate contribui nu doar la studiul stilului și caracteristicilor genului de concert în creația sa, ci și la identificarea unor noi aspecte ale componisticii din Republicii Moldova, la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI.

Primul Concert pentru vioară și orchestra de cameră în *h-moll* a fost scris în 2003, fiind dedicat fratelui compozitorului, Valerii Negruța (1940-2021), cunoscut violonist, dirijor, Artist Emerit al Republicii Moldova, fondator al Orchestrei de muzică populară *Mugurel*. V. Negruța a interpretat cea de-a doua mișcare a lucrării, în cadrul concertului de autor al lui Oleg Negruța, care a avut loc în Sala Mare a Filarmonicii Naționale *Serghei Lunchevici*, la data de 2 noiembrie 2013. Orchestra Filarmonicii a fost condusă de dirijorul-șef al Teatrului muzical-dramatic din Odesa, Igor Znatokov [3].

Concertul nr. 2 pentru vioară și orchestră de coarde în *a-moll*, compus în 2014, este, de asemenea, dedicat lui Valerii Negruța, fiind destinat elevilor bine pregătiți de la școlile de artă, colegiile și liceele de muzică. Lista lucrărilor didactice ale compozitorului este completată de *Concertul pentru tineret* nr. 3 pentru vioară și pian în *a-moll*, scris în 2018.

Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră de cameră de O. Negruța se evidențiază prin calități artistice și interpretative deosebite¹. Lucrarea reprezintă un ciclu tipic clasic-romantic în trei mișcări, construit pe principiul „rapid – lent – rapid”. Mișcările exterioare sunt concepute în formă de sonată (în partea finală – fără tratare), iar cea mediană – în formă de lied tripartită complexă. Compozitorul a folosit o componentă redusă a orchestrei, care a inclus un mic grup al instrumentelor de suflat (oboi, fagot, doi corni) și un cvintet clasic de coarde (viorile I și II, viole, violoncele și contrabasuri). Astfel, lucrarea se încadrează în procesul cameral, caracteristic concertului violonistic în sec. XX-XXI [5 p. 77].

Prima mișcare (*Allegro con fuoco*, 4/4, ♩=120), cea mai amplă după dimensiuni, este scrisă în formă de sonată cu expoziție dublă² și o codă precedată de cadența violinei solo. Principiul dublei expoziții este aplicat de compozitor într-o formă apropiată de cea clasică: în prima expoziție teme principale și secundare sunt prezentate în orchestră, în tonalitatea de bază, în timp ce în cea de-a doua expoziție ele sunt expuse în diferite tonalități, ceea ce corespunde schemei specifice formei *allegro* de sonată. Totodată, trebuie menționat faptul că temele secundare din prima și a doua expoziție se bazează pe materialul muzical diferit.

Prima expoziție debutează cu tema principală, având un caracter energetic și amenințător. Tema este monotonală (*h-moll*), în ea predominând turații autentice (DVII_{4/3} – t₆; D₇ – t), fapt ce conferă muzicii un caracter hotărât. Tema grupului secundar din prima expoziție, încredințată oboiului și viorilor I (măs. 20-27), nu este prea expresivă și se „revarsă” lin în tema concluzivă. Mordentul conferă melodiei o ușoară tentă folclorică, devenind ulterior un detaliu caracteristic al temei secundare și în expoziția a doua.

În cea de-a doua expoziție caracterul melodic al temei grupului principal (măs. 36-47) repetă exact caracterul melodic al temei din prima expoziție (*Exemplul 1*³). În același timp, absența instrumentelor de suflat în primele două propoziții conferă sonorității mai multă limpezime și blândețe, în comparație cu tema principală, destul de furtunoasă, din expoziția orchestrală.

Exemplul 1. O. Negruța. *Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră.*

Mișcarea I, expoziția a doua, tema grupului principal

The image shows a musical score for Violino solo and Clavier. The top staff is for Violino solo, marked 'mf' and 'Allegro con fuoco'. The bottom staff is for Clavier, marked 'sf' and 'Tutti'. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4. The score shows the second exposition of the main theme, with the violin playing a melodic line and the piano providing harmonic support.

Una dintre caracteristicile modale ale țesăturii muzicale este treapta a IV-a urcată, care determină în mare măsură aspectul temei. Ea apare deja în motivul inițial: într-o factură pe două voci ascunsă, unde este implicat mersul cromatic *e-eis-fis* (*Exemplul 2*). Formula melodică *e-eis-fis* servește drept bază pentru dezvoltarea materialului muzical, un fel de leit-intonatie a primei mișcări. În special, ea devine baza pentru alterarea acordurilor grupului de subdominantă.

- 1 Concertele pentru vioară ale lui O. Negruța nu au fost încă reflectate în literatura muzicologică. Singura publicație dedicată Concertului nr. 1 ar fi un rezumat al materialului conferinței ce aparține violonistei N. Racenco [4].
- 2 Acest model de concert, destul de puțin utilizat în zilele noastre, este folosit de O. Negruța de mai multe ori: astfel, E. Sambriș scrie despre dubla expoziție în Concertul pentru clarinet nr. 1 [1 p. 41].
- 3 Aranjamentul pentru vioară și pian este efectuat de O. Negruța.

Exemplul 2. O. Negruța. *Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră.*
Mișcarea I, expoziția orchestrei, tema principală

În tema punții (măs. 48-59) autorul aduce în prim-plan posibilitățile tehnice, de virtuozitate ale viorii solo. Partida solistului conține pasaje ascendente și descendente în note duble de șaisprezecimi.

Tema grupului secundar – *Meno mosso* (măs. 60-99) – se percepe ca o revelație lirică (**Exemplul 3**), anticipând-o, prin caracterul său, pe cea de-a doua mișcare a Concertului. Profunzimea contrastului dintre temele principală și secundară reflectă trăsăturile formei de sonată romantică, în care, după cum susține N. Goriuhina, „se dezvoltă un tematism non-conflictual, suficient de contrastant și caracteristic” [6 p. 107].

Exemplul 3. O. Negruța. *Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră.*
Mișcarea I, expoziția a doua, tema grupului secundar

Tema grupului secundar se desfășoară în tonalitatea paralelă, *D-dur*, și se caracterizează prin durate relativ lungi, ritm punctat, sincope între măsuri și între timpii din cadrul acestora. Natura lirică, senzuală a secțiunii poate fi sesizată și datorită remarcilor autorului – *cantabile, dolce*, precum și grație accentuării trepte a VI-a a majorului armonic. Un rol important în crearea expresivității figurative îl au mordentele și apogiaturile, a căror utilizare evocă asocieri cu melodiile folclorice moldovenești.

În tema secundară prioritatea este acordată, cu siguranță, solistului, acompaniat de textura armonică și de unele replici melodice ale orchestrei. Totodată, atrage atenția cel două secțiuni ale acestui compartiment (cifra 7), în care expunerea temei este încredințată cornului, iar un pic mai târziu – și duetului coarnelor. Vioara solo însoțește coarnele cu o linie contrapunctică capricioasă, bogată în detalii intonaționale și ritmice diverse.

După o scurtă temă concluzivă (măs. 101-110), urmează tratarea. Ea se bazează pe tema principală, care se deplasează dinspre registrul superior spre cel inferior și înapoi, fiind divizată, expusă în secvențe și trecând prin diferite tonalități (*h-moll, fis-moll, A-dur, d-moll, f-moll*).

În repriză (măs. 140-208) tema principală și puntea sunt prezentate neschimbat; doar ultimele cinci măsuri înainte de tema secundară sunt modificate, fapt datorat absenței necesității de a trece în tonalitatea paralelă, *D-dur*, deoarece compozitorul a ales pentru tema grupului secundar din repriză tonalitatea omonimă *H-dur*.

Repriza este urmată de cadența instrumentului solo – relativ mică ca dimensiuni, dar expresivă și plină de dificultăți tehnice, care necesită, în opinia cercetătoarei N. Racenco, „o pregătire excelentă și posedarea unor abilități de exprimare liberă în cadrul segmentelor liber-improvizatorice” [4 p. 105]. Caracteristicile improvizăției, în special, sunt conferite de notația nemenzurată (*tempo rubato*).

Prima mișcare se încheie cu o codă energetică, expusă în *tutti* orchestral, cu un discurs al viorii solo ce denotă un destul de înalt nivel de virtuozitate.

Mișcarea a doua (*Andante cantabile*, 4/4, *D-dur*) este scrisă în formă de lied tripartită complexă (*A B A₁*), cu introducere și codă. Piesa reprezintă centrul liric al ciclului, mărturisirea emoțională a eroului bazându-se pe o temă strălucitoare, cu intonații expresive, desen ritmic capricios și ornamente (**Exemplul 4**). Caracterul temei este subliniat prin remarcile autorului – *cantabile* și *dolce*.

Exemplul 4. O. Negruța. *Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră.*

Mișcarea a II-a, secțiunea A, prima perioadă, *a*

Ca gen, această muzică este, într-o oarecare măsură, apropiată de baladă, ale cărei trăsături se manifestă în tonul narativ al prezentării materialului. În structura modală a melodiei se împletesc trăsături ale lidianului și mixolidianului caracteristice melodiilor folclorice moldovenești de diferite genuri.

Caracterizând cea de-a doua mișcare a concertului în ansamblu, remarcăm faptul că aceasta are un caracter trohaic: principalul accent dramaturgic cade pe prima secțiune a formei tripartite. Totodată, în ea se evidențiază prima secțiune, expozițională (*a*), în care este concentrată sursa conținutului tematic al piesei. Toate secțiunile ulterioare au, într-o măsură mai mare sau mai mică, un caracter de dezvoltare, variindu-se cu ajutorul unor mijloace precum rearmonizarea temei inițiale, comprimarea și diversificarea texturii, schimbarea culorii timbrale în orchestră etc.

Cea de-a treia mișcare a Concertului (*Allegro vivo*, 2/4, $\text{♩}=140$, *h-moll*) este scrisă în formă de sonată fără tratare. Aici interacționează două teme: cea principală, având un caracter expresiv, perspicace, dansant, și cea secundară, având un caracter liric, cantabil. În tema principală putem întrevedea trăsăturile unei bătăute – un dans masculin de virtuozitate, cu lovituri caracteristice ale picioarelor în pământ [7 pp. 24, 27]. Pe de altă parte, melodia este pătrunsă de forme generale ale mișcării melodice în șaisprezecimi, specifice „pasajelor de studiu” din muzica occidentală (**Exemplul 5**). Prin anumitele sale intonații, armonii și ritmuri specifice, această temă denotă conexiuni cu tema principală din mișcarea I a Concertului.

Exemplul 5. O. Negruța. *Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră.*

Mișcarea a III-a, expoziția, tema grupului principal

Tema principală este formată din două inele de secvență, primul modulând din *h-moll* în *fis-moll*, iar cel de-al doilea din *fis-moll* în *cis-moll*, în care începe ulterior puntea.

Tema secundară (*A-dur*) contrastează semnificativ cu tema principală, reprezentând „o insulă” a liricii luminoase, cantabile înconjurată cu tematismul minor, brutal, de tip dansant, de pasaj. Indicațiile

cantabile și *dolce*, particularitățile modurilor specifice melodiilor folclorice, dar și melismatica ușoară leagă această temă cu tema secundară din prima mișcare a Concertului, precum și cu tematismul celei de-a doua mișcări a ciclului (*Exemplul 6*).

Exemplul 6. O. Negruța. *Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră.*

Mișcarea a III-a, expoziția, tema secundară

În același timp, intonațiile, ritmurile și armoniile evidențiază această temă din cele expuse anterior: sesizăm aici trăsăturile genurilor de cântec pop, caracteristice unor creații ale lui O. Negruța și cântecului moldovenesc de estradă din anii 1960-1980, în general.

Prima secțiune a temei secundare formată din șaisprezece măsuri are o sunare orchestrală lejeră, datorită absenței instrumentelor de suflat, iar în secțiunea următoare (cifrele 7-8), la fel ca și în grupul secundar din mișcarea I, este introdus un solo al cornului – „un instrument nobil și melancolic”, după cum îl caracterizează H. Berlioz [8 p. 331]. Este inițiat un dialog, vioara solistică răspunzând printr-un contrapunct improvizatoric, în caracterul unui pasaj de virtuositate.

În repriză, tema principală rămâne neschimbată, iar tema secundară este expusă în tonalitatea paralelă *D-dur*. Tema secundară din repriză, ca și cea din expoziție, este jalonată de vioara solo. Caracterul temei este la fel de suav și liric, însă datorită transpunerii melodiei la o cvartă în sus, aceasta sună într-un registru mai strălucitor. Sonoritatea luminoasă a secțiunii este accentuată și de faptul că, în cel de-al doilea segment al acesteia, soloul cornului este înlocuit cu soloul oboiului. Referindu-se la oboi, H. Berlioz spune: „Caracterul său este rustic și simplu, plin de tandrețe, aș spune chiar timiditate (...). Sonoritatea oboiului este caracterizată prin simplitate, grație naivă, bucurie liniștită sau tristețe a unei creaturi slabe – toate acestea oboiul le exprimă minunat prin *cantabile*” [8 p. 212]. Cele afirmate mai sus pot fi atribuite pe deplin temei secundare din repriza finalului Concertului Nr. 1 al lui O. Negruța.

Coda, bazată pe tema principală, începe cu indicațiile *a tempo* și *Più vivo*. În prima secțiune a codei are loc trecerea printr-o serie de tonalități, cum ar fi *d-moll*, *B-dur*, *es-moll*, *e-moll*, *d-moll*. Secțiunea finală a codei este constituită în baza pasajelor de virtuositate în șaisprezecimi ale vioarei solistice. Aici predomină tonalitatea *D-dur*, încheind astfel Concertul într-o atmosferă luminoasă și pozitivă.

Concluzii

1. Genul de concert pentru vioară și orchestră nu întâmplător a atras atenția lui O. Negruța: compozitorul care și-a început educația muzicală preuniversitară ca violonist, a păstrat toată viața un sentiment de afecțiune deosebită pentru vioară, creând multe compoziții excelente pentru acest instrument. Fratele compozitorului, Valerii Negruța, a fost și el violonist, Oleg Negruța dedicându-i primele două din cele trei concerte ale sale.

2. Ideea de a scrie concerte pentru vioară se află în concordanță cu tendințele moderne ale muzicii academice. Aparținând unuia dintre cele mai complexe și semnificative genuri muzicale, concertul se situează în fruntea căutărilor în domeniul genului și stilului, fiind abordat de compozitori din diferite țări, generații, cu diverse preferințe stilistice. În acest context, „fenomenul concertistic” al lui Oleg Negruța se remarcă prin stabilitate: compozitorul și-a ales pentru sine un model clasicist-romantic al genului, menținându-și această preferință pe parcursul multor ani. În același timp, lucrările maestru-

lui nu pot fi apreciate ca unele monotone, lipsite de diversitate, deoarece combină, în grade diferite, principii compoziționale, trăsături stilistice pe care el le-a evidențiat ca fiind prioritare, inclusiv tipul limbajului muzical cu o amprentă a folclorului și cu sprijinul pe elemente ale muzicii pop. Sintetizându-le în mod diferit, în fiecare caz concret, autorul propune concepte originale, atractive pentru interpreți și ascultători.

3. Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră de cameră de Oleg Negruța se încadrează în canoanele clasic-romantice ale genului. Structura formei de sonată a primei mișcări, cu secțiunile sale tradiționale – expoziție dublă, tratare, repriză, cadență viorii solo și codă – se bazează pe materialul bine pronunțat al temelor de bază. Temele principală și secundară contrastează semnificativ în mod modal și figurativ. Tema secundară din cea de-a doua expoziție, conform standardelor, este expusă în tonalitatea majoră paralelă, iar în repriză capătă, în mod neașteptat, coloritul tonalității majorului omonim. Tonul emoțional al temei secundare din mișcarea I continuă și în cea de-a doua mișcare a concertului, scrisă într-o formă tripartită complexă. Aici, imaginea lirică este completată de o narațiune, în spirit baladesc. Linia lirică o continuă tema secundară din cea de-a treia mișcare a concertului, expusă în tonalitatea paralelă *D-dur*, care încheie întregul Concert. Astfel, putem afirma că secțiunile lirice ocupă o poziție prioritară în cadrul ciclului, conferindu-i compoziției tonuri optime, senzuale, romantice.

4. Limbajul muzical al Concertului pentru vioară nr. 1 se distinge prin simplitate melodică și claritate armonică, bazându-se pe turații autentice și plagale clasice. Compozitorul folosește destul de des acordurile subdominantei alterate asociate cu expunerea multiplă a leit-intonației cu treapta a IV-a urcată, care asigură liantul dintre diferitele teme ale ciclului. Tehnici tonal-armonice precum modulațiile, inflexiunile sau secvențele modulare sunt plasate în mai multe secțiuni ale formei, atât expoziționale cât și cele de natură dezvoltatoare. Textura lucrării este destul de simplă, îmbinând stilul omofonic-armonic și cel polifonic, precum și elemente de eterofonie. Tematismul Concertului relevă o tendință spre cantabilitate melodică, spontaneitate și sinceritate a expresiei.

5. Concertul pentru vioară nr. 1 de Oleg Negruța oferă un material bogat pentru pătrunderea în universul artistic al compozitorului. Completând repertoriul concertistic și pedagogic național, acesta reprezintă un imbold pentru studierea în continuare a genurilor concertistice semnate de compozitorii din Republica Moldova.

Referințe bibliografice

1. САМБРИШ, Е. Национальные традиции в жанре инструментального концерта (на примере творчества молдавского композитора Олега Негруцы). In: *Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice*, 2011. Chișinău: Grafema Libris, 2011, nr. 1/2 (12/13), pp. 39–45. ISSN 1857-2251.
2. МИРОНЕНКО, Е. *Композиторское творчество в Республике Молдова на рубеже XX-XXI веков (инструментальные жанры, музыкальный театр)*. Кишинэу: Primex Com, 2014. ISBN 978-9975-110-03-7.
3. НЕГРУЦА, Олег. *Концерт для скрипки с оркестром (2 часть)* [imagine audio-video]. [accesat 05 aug. 2024]. Disponibil: <https://www.youtube.com/watch?v=LQIRwFM-jJM&t=4s>
4. РАЧЕНКО, Н. Концерт № 1 для скрипки с оркестром Олега Негруцы: композиционные особенности, вопросы исполнительской интерпретации. In: *Învățământul artistic – dimensiuni culturale* [online]: conf. șt. intern., 15 mai 2020: Tezele comunicărilor. Vol. I. Artă muzicală. Chișinău: AMTAP, 2020, pp. 104–105. ISBN 978-9975-3311-5-9. [accesat 05 aug. 2024]. Disponibil: <https://amtap.md/wp-content/uploads/2020/06/TEZE-conf.-st.-vol-1.-Bun-tipar-site.pdf>
5. ГРЕБНЕВА, И. *Скрипичный концерт в европейской музыке XX века*. Москва: МГК им. П.И. Чайковского, 2010.
6. ГОРЮХИНА, Н. *Эволюция сонатной формы*. Київ: Музична Україна, 1973.
7. ФЛОРЯ, Э. *Музыка народных танцев Молдавии*. Кишинев: Штиинца, 1983.
8. БЕРЛИОЗ, Г. *Большой трактат о современной инструментровке и оркестровке*. Т. 2: с дополнениями Р. Штрауса. Москва: Музыка, 1972.